

FRANZ GRILLPARZER'in "SAPPHO" ADLI YAPITINDA SANATÇI PROBLEMATİĞİ ÜZERİNE

Über das Problem des Künstlers im Werk "SAPPHO" von Franz Grillparzer

Mehmet Sıraç İNAN *

ÖZET

Avusturyalı olmasına karşın Franz Grillparzer Alman Edebiyatının önemli oyun yazarlarından biri olarak bilinir. Yapıtlarında klasisizmin ve romantizmin etkileri söz konusudur. Dramlarında çoğu zaman öğretici öğeler vardır. Bu dramında da Grillparzer, sanatçı problemini sergileyerek ders vermek istemiştir.

Anahtar Sözcükler: Sanat, Sanatçı, Yalnızlık, Zirve, Hayat.

Zusammenfassung

Obwohl Fr.Grillparzer aus Österreich stammte, wurde er einen der wichtigen Dramatiker der deutschen Literatur bekannt. In seinen Werken gibt es die Wirkungen des Klassismus und Romantismus. Deswegen sind seine Dramen lehrhaft. Mit anderen Worten, in seinen Dramen gibt es oft Lehrmotive. In diesem Drama versucht Grillparzer die Spannung des Künstlers zwischen sich und dem Leben zu zeigen, und dadurch eine Lehre zu geben.

Schlüsselwörter: Die Kunst, Der Künstler, Die Einsamkeit, Der Gipfel, Das Leben.

Birinci Bölüm

Sappho çok ünlü ve halk tarafından sevilen, saygı duyulan kadın bir şairdir. Olympia'da yapılan şairler yarışmasında birinci gelen Sappho'yu sevenleri coşku, heyecan ve büyük bir törenle karşılarlar. Sappho yanında genç, güçlü ve fiziği güzel olan Phaon adında birini getirir. Phaon'u halkına şu sözlerle tanıtır:

“Hier Phaon. Von den Besten stammet er
Und mag auch kühn sich stellen zu den Besten!
Obschon die Jahre ihn noch jübling nenen,
Hat ihn als Mann so Wort als Tat erwiesen”¹

* Prof.Dr., D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Diyarbakır, mehmetinan@dicle.edu.tr

¹ Franz Grillparzer, *Sappho* (Stuttgart: Phillip Reclam, 1987), s.8.

Sappho Phaon'u güçlü, yakışıklı, bilge, güzel ve yüce özelliklerine sahip olarak tanıtır. Ancak Phaon,sadece yakışıklı olan genç bir erkekten başka biri değildir.Sappho bu güzel değerleri onda görmek istediğinden,onu böylesine yüceltip göklere çıkartıyor.

Sappho sevenlerinin ve dostlarının ilgisinden çok hoşnut kalır ve onlara teşekkür eder. Onların sevgisinin,ilgisinin çelenklerden daha önemli olduğunu şöyle vurgular:

“Den Lorbeer mit Myrte gern vertauschend
Zum Preise nur von haeuslich stillen Freuden
Die Töne wecken dieses Saitenspiels.
Die ihr bisher bewundert und verehrt,
Ihr sollt sie lieben lernen,lieben Freunde.”²

Defne ağacından yapılan çelenkler sanatçıya özgü olduğundan,sanati ve sanatçıyı simgeliyor. Sappho'ya göre bu çelenk sanatçıya bir yük (sorumluluk) getiriyor. Neden? Çünkü çelenk (sanat) şairi, sanatçıyı normal yaşamdan ve insanlardan ayırıyor. Sappho sanati ve sanatçıyı zirveye oturtuyor. Buna karşılık hayat daha aşağıda, vadidedir. Ancak canlı ve çiçeklidir. Yani rengarenktir. Zirvede, sanatın bulunduğu yerde ise gri tondaki renkler hakimdir. Bu da acıyı ve yalnızlığı simgeler. Sappho Phaon'u sanatçıların bulunduğu yere,yani zirveye çıkartmak istemektedir.

Bir süre sonra Phaon'la Sappho yalnız kalırlar. Sappho kendi yaşamını, çektiği acıları, sevgisizliği anlatır. O güne dek kaybetmeye alıştığını ve bunu öğrendiğini açıklar. Ama Phaon'u bulduktan sonra; Phaon onun için bir mutluluk, özlem duyduğu hayata açılan bir kanaldır, artık kaybetmek istemediğini şöyle açıklar:

Nur eins verlieren könnt' ich wahrlich nicht,
Dich Phaon,deine Freundschaft,deine Liebe!³

Bu sözlerde Sappho'nun şair ve sanatçı olarak sorumsuz olma özlemi var. Sappho Phaon'a sevgilim diye hitap etmesi, hayatla özdeşleşmek istediğini gösterir. Ancak Phaon ona istediği gibi karşılık vermiyor, mesafeli davranıyor. Çünkü Sappho onun için ulaşılmazdır. Buna karşılık Sappho ondan sevgi dolu sözler duymak istiyor. Onun bu davranışından, kendisinin hayata,vadideki renkli yaşama olan özlemini anlıyoruz. Sappho'nun bu duygusal isteklerini Phaon şöyle karşılar:

² Franz Grillparzer, a.g.y. , s.8.

³ Franz Grillparzer , a.g.y., s.9.

“Aus meines Lebens stiller Niedrigkeit
Hervorgezogenen – an den Strahl des Lichts,
Auf einen luft’gen Gipfel hingestellt.”⁴

Phaon Sappho’ya kendisini aşağılardan, karanlıklardan, basitliklerden yükseklerle, ışığa çıkardığını söylüyor. Yani Sappho Phaon’u normal hayattan sanatın, sanatçının bulunduğu yere, zirveye çıkartıyor. Bu değişim, yani vadiden zirveye geçiş çok çabuk olduğundan, Phaon bunu hazmedemiyor. Ayrıca böyle bir yer için Sappho tarafından seçilmesine de bir türlü inanmıyor. Bu nedenle Sappho’yu sürekli yücelten sözcükler kullanıyor: “Hohe Frau, erhabne Frau”⁵

Sappho ise yaşama yönelik bütün özlemlerinin, duygularının Phaon’da gerçekleşmesini arzulamaktadır. Bundan ötürü Phaon’dan, kendisini bir kadın olarak görmesini ister. Ancak Phaon Sappho’nun duygularını bir türlü anlamak istemez. Çünkü Sappho onun için erişilmesi olanaksız bir varlıktır. Ama bu erişilmesi olanaksız varlık şimdi Phaon’nun elinin altındadır, yanındadır.

Sappho, Phaon’nun fiziksel gücünü, görünümünü, yaşam zevkini, cesaretini ve kararlı özelliklerini; onun gözlerinde hayatın kendisini gördüğü ve bu hayata büyük bir özlem duyduğu için övmektedir. Bir başka deyişle, sanat hayat ile bütünleşmek istemektedir. Burada Sappho sanatı temsil ederken, Phaon hayatı simgelemektedir. Sappho’nun Phaon’a sevgilim demesi, onunla birlikte olma isteği, sanat ile hayatın birleşmek isteği olarak tanımlanabilir. Bu istek yapıtta Sappho’nun bir özlemi olarak görülmesine karşın, Franz Grillparzer’in amacıdır. Grillparzer’e göre hayatın amacı yaşamaktır.

Sappho Phaon’u evinin beyi olarak tanıtır. Bu duruma Rahmnes ve Melitta(Sappho’nun hizmetinde olanlar) çok şaşırırlar:

“Rahmnes (verwundert, halblaut)
Herrn?
Sappho. Wer spricht hier?
(Gespannt) Was willst du sagen?
Rahmnes(zurücktretend) Nichts!”⁶

Rahmnes Phaon’u olağanüstü özellikleri olmayan, Melitta’nın dediği gibi, salt yakışıklı bir genç olarak görür. Melitta da Phaon’un gelişi karşısında heyecanlanmıyor, pek bir şey demiyor. Yani Phaon’u övmüyor. Onların bu

⁴ Franz Grillparzer, a.g.y., s.9.

⁵ Franz Grillparzer, a.g.y., s.10.

⁶ a.g.y. s.14

ilgisiz davranışları Sappho'yu sinirlendirir. Amacı Phaon'un çok canlı karşılanmasıdır.

İkinci Bölüm

Bu bölümde Melitta Phaon'a yaşam öyküsünü anlatır. Sappho'nun kendisini nasıl satın aldığını, satın aldıktan sonra kendisine çok iyi davrandığını ve vatanını unutmadığından söz eder. Phaon ona karşı olan duygularını belirtir. Melitta böyle bir sevginin olanaksız olduğunu söyler. Ancak Phaon onu sevdiğini vurgular ve dudaklarından öper.

Bölümün sonunda Phaon'un Melitta'ya aşık olması, onu sevmesi ve Sappho'nun bunu sezinlemesi vurgulanır. Sappho bu konuda Phaon'u şu sözlerle uyarır:

Ich sah dich mit Melitten scherzen.
Ich wünsche nicht,
Verzeih mein teurer Freund! Ich wünsche nicht
Und wie verschmaechte Liebe nagend quaelt.
Mein Freund!⁷

Sappho'nun amacı, Phaon'u kendi hizmetçisi olan Melitta'ya kaptırmamaktır. Sappho Phaon'da bulduğu mutluluğu (yaşamı) kaybetmek istemiyor. Phaon ise gerçekte Sappho'yu değil, tersine Melitta'yı sevdiğini anlıyor. Yani hayat hayat ile uzlaşıyor. Sanat ise hayat ile birleşmiyor.

Üçüncü Bölüm

Bu bölümde Sappho'nun kuşkuları gerçeğe dönüşüyor. Uykuda olan Phaon'u öperek uyandıran Sappho'yu Melitta sanan Phaon, onun adını yarı uykulu bir şekilde söyler. Bu isim (Melitt) Sappho'yu çılgına çevirir. Sanatçı kişiliği, yüceliği, gururu bir anda yıkılır. Kendini küçülmüş olarak görür.

Bu gerçeği öğrendikten sonra Sappho Phaon'u kaybetmemek için Melitta'yı ikna ederek, Phaon'dan vazgeçirtmeye çalışır. Üstelik Melitta'nın güzel giysiler giymesini, süslenmesini de yasaklar:

Leg diese eiteln Kleider erst von dir,
Ich kann dich so nicht sehn! Geh! Andre Kleider!
Der bunte Schmuck verletzt mein Auge! Fort!⁸

Ancak Phaon açıkça Sappho'ya karşı cephe alarak Melitta'nın yanında yer alır. Melitta'yı korur. Çünkü onu sevmektedir. Phaon'un bu davranışı,

⁷ a.g.y. s.31

⁸ a.g.y. s.42

sanata karşı kendi bağlı olduğu alanı (hayat) korumaya yönelik bir tepkidir. Bu bölümde ilk kez hayat ile sanat çatışması başlamıştır.

Dördüncü Bölüm

Phaon'u Melitta'ya kaptıran Sappho bunalıma düşer. Phaon'un yaptıklarını ikiyüzlülük, yalancılık ve nankörlük olarak tanımlayan Sappho, Melitta'nın ihanetini de içine sindiremez. Bu nedenle Melitta'yı cezalandırmak amacındadır. Onu Chios'a göndermek üzere Rahmnes'i çağırır:

“Sappho Denn diese Nacht noch musst du fort
Nach Chios!
Rahmnes Allein?
Sappho Nein! Mit Melitten.
Vorsicht sei und leise,hörst du mich?
Geh in Melittens Kamer und gebeut ihr
Hierher zu kommen,Sappho rufe sie.
Doch still dass er dich nicht bemerke.
Und fort nach Chios,auf der Stelle fort!”⁹

Sappho'nun Melitta'yı Chios'a göndermek istemesi, onun sanatçı kişiliğinden sıyrılıp, normal bir insan gibi olmak istemesini ve bu yolla Phaon'a yeniden sahip olmak amacını gösterir. Ayrıca bu bölümde Sappho'nun kendisiyle hesaplaşmasını görürüz. Bu bağlamda şimdiye dek hayatın dışında,sanatın bulunduğu yere ait olan Sappho gerçek hayat ile karşı karşıya kalmaktadır. Başka bir deyişle hayatın içine girmiş bulunmaktadır. Böylelikle normal insanlar gibi duyguları ön plana çıkmaktadır. Tüm bunları sevdiği adam uğruna yapıyor. Çok sevdiği ve bütünleşmek için özlem duyduğu hayat uğruna ait olduğu sanat dünyasını terk ediyor. Ama sanatçı kişiliği nedeniyle de bu hayatta acıdan başka bir şey bulamıyor.

Sappho'nun Melitta'yı Chios'a göndermek istemesi, normal insanların sahip oldukları intikam hirsından kaynaklanır. Ama Melitta'yı kendi eseri olarak görüp onu korumak istemesi ve ona acıması ise, onun ikilemini oluşturur. Başka bir deyişle, Sappho hem sanatı hem de hayatı seviyor. Bunun yanında Melitta'yı cezalandırmak istemesi kadınsı duygularını, zarar vermek istememesi de sanatçı kişiliğini gösterir.

Bu olaylar Phaon'a Sappho'nun gerçek olmayan yüzünü gösterir. Ve Sappho'nun kişiliği ile ilgili yanılgıya düştüğünü anlar. Gerçekte Phaon Sappho'nun sanatını, sanatçı kişiliğini sevmiştir. Bu nedenle Sappho'nun yaşadığı yeri intikam duygularının hüküm sürdüğü bir yer olarak tanımlar ve Melitta ile birlikte oradan kaçır.

⁹ a.g.y. s.51

Rahmnes'in Sappho'ya Melitta ile Phaon'un kaçtıklarını bildirdikten sonra, Sappho tanrılara isyanını şöyle dile getirir:

“Und wo blieb euer Donner ew'ge Götter!
Habt ihr denn qualen nur für Sapphos Herz?
Ist taub das Ohr und lahm der Arm der Rache!”¹⁰

Onun tanrılara isyanı, aslında sanatın hayatın karşısındaki yenilgisini simgeler. Aynı zamanda bu başkaldırı, onun sanatçı kişiliğindedir de. Çünkü bu kişilik onu ta başından hayattan ayırmıştır.

Beşinci Bölüm

Bu bölümde sanat ve hayat çatışması doruk noktasına ulaşır. Sappho Phaon'u esir hırsızlığı ile suçlar. Onun Melitta ile birlikte gitmesi, Sappho'ya göre hırsızlıktır. Çünkü Melitta Sappho'nun satın almış olduğu bir kölesidir. Phaon Melitta'yı satın almak istediğini bildirerek, Sappho'ya gerçek karakterine bürünmesini, sanat ve sanatçı kişiliğine ihanet etmemesini şu sözlerle bildirir:

“Den Menschen Liebe und den Göttern Ehrfurcht,
Gib uns was unser, und nimm hin was dein!
Bedenke was du tust, und wer du bist!”¹¹

Sappho ile hesaplaşmaya giren Phaon, onu sevmediğini, gerçekte sanatçı kişiliğini sevdiğini açıklar. Ayrıca Sappho'ya, sanatçı olarak kendisine ait olması gerekeni almasını, yani sanata ait olanını; hayata ait olmadığını de bu alana girmemesi gerektiğini belirtir Phaon.

Sappho yapıtın sonunda hayat ile sanatın birleşemeyeceğini, bir arada olamayacağını anlar ve yaşamına son verir:

“Den Menschen Liebe und den Göttern Ehrfurcht!
Geniesset was euch blüht, und denket mein!
So zahle ich die letzte Schuld des Lebens!
Ihr Götter, segnet sie und nehmt mich auf!
(Stürzt sich vom Felsen ins Meer)”¹²

Sappho'nun intiharı, onun yaşama bağlanmak, normal insanlar gibi yaşamdan tat almak istemesinden kaynaklanır. Ayrıca bu intihar, hayatın

¹⁰ a.g.y. s. 58

¹¹ a.g.y. s. 69

¹² a.g.y. s. 77

sanatın karşısında bir kez daha galip geldiğinin bir işaretidir. Zaten sanatın işlevi iyi, güzel ve yaşanılır bir hayat sağlamak değil midir?

KAYNAKLAR

Grillparzer Franz, **Sappho**, Phillip Reclam Stuttgart, 1987
Rösch Hoffmann, **Grundlagen Stile Gestalten der Deutschen Literatur**,
Hirschgraben Verlag, Frankfurt a.M.1973
Aytaç Gürsel, **Yeni Alman Edebiyatı Tarihi**, Gündoğan Yay., Ankara:1992

Bu Phaon'dur. Soylulardandır.
Ve soylulara cesurca yaklaşır
Yıllar onu genç göstermesine karşın,
Sözünü ve işini bilen biri olarak bilinir(1)

Mersin ağacı defne ağacına tercih edilir.
Sevecen ve vefakar dostların ödülü önemlidir.
Bunlar arp'ın melodisini oluşturur.
Sizleri şimdiye kadar onurlandıran ve şaşırtan,
Onları sevmeyi öğrenmeniz gerekir, dostlar (2)

Sadece birini gerçekten kaybetmek istemiyorum,
Seni phaon, dostluğunu, sevgini !(3)

Sıradan ve sakin yaşamımdan
Işığın bulunduğu yere, beni çektin,
Zirvelere oturtun (4)

Rahmnes (şaşkın, alçak bir sesle)
Bey mi?

Sappho. Burada kim konuşuyor?
(Gergin) Ne demek istiyorsun?
Rahmnes (geri çekilerek) hiçbir şey(6)

Melitta ile gezdiğini gördüm.
Bunu yapmanı istemiyorum,
Beni affet sevgilim! İstemiyorum
Melitta'ya ilgin beni mahvediyor
Sevgilim(7)

Bu elbiseleri çıkar,

Seni öyle süslü görmek istemiyorum! Git!
Başka elbise giy!
Rengarenk süslerin gözlerimi yaralıyor.
Git!(8)

Sappho Bu gece hemen Chios'a gitmelisin!
Rahmnes yalnız mı?
Sappho Hayır! Melitta ile
Dikkat et, sessiz ol, beni duyuyormusun?
Melittanın odasına git ve ona
Sappho seni çağırıyor , de.
Dikkatli ol, o hiç bir şey fark etmesin.
Sonra Chiosa yola koyul.(9)

Öfkeniz nerede kaldı tanrılar!
Bütün acıları .sappho'ya mı verdiniz?
Öcün kulağı sağır ve kolu sakat mı?(10)

İnsanlara sevgi ve tanrılara saygı!
Bize ait olanı ver,ve sana ait olanı al!
Ne yaptığını ve kim olduğunu düşün!(11)

İnsanlara sevgi ve tanrılara saygı!
Yaşamdan zevk almak sizin, düşünce benim!
Yaşamda son cezamı çekiyorum
Siz Tanrılar, onları kutsayın ve beni (yanınıza) alın!
(Kayalıklardan denize atlıyor) (12)